

Socjologia religii i religijności w „Kulturze i Społeczeństwie”

AURELIA SZAFRAN-BARTOSZEK

Pierwszy numer kwartalnika „Kultura i Społeczeństwo” ukazał się w 1957 roku na fali odnowy społeczno-politycznej po październiku 1956 roku. Wydawane przez Zakład Socjologii i Historii Kultury Polskiej Akademii Nauk było czasopismem nowym na rynku polskim, choć nie było jedynym poruszającym problematykę socjologiczną. Drugim takim czasopismem był „Przegląd Socjologiczny”, który miał jednak tradycje przedwojenne. Założony w Poznaniu w 1930 roku przez Floriana Znanieckiego ukazywał się tutaj przez pięć kolejnych lat. Potem redakcję przeniesiono do Warszawy, gdzie pozostała do września 1939 roku. Po wojnie redakcja wznowiła pracę w Łodzi, ale ukazały się tylko roczniki za lata 1946-1948. Po likwidacji studiów socjologicznych i ostrej krytyce socjologii jako nauki burżuazyjnej zawieszono także wydawanie i tego czasopisma aż do roku 1957, a więc na blisko osiem lat. „Przegląd Socjologiczny” i „Kulturę i Społeczeństwo” łączyła osoba redaktora naczelnego, którym był Józef Chałasiński, uczeń F. Znanieckiego, związany już w okresie przedwojennym z „Przeglądem” jako sekretarz redakcji. Czasopisma te miały jednak inny charakter – „Przegląd” prezentował osiągnięcia socjologii jako odrębnej nauki, „Kultura i Społeczeństwo” miała szersze pole zainteresowań.

Należałoby wspomnieć jeszcze o trzecim czasopiśmie, w którym publikowano dorobek naukowy socjologów, a mianowicie o „Ruchu Prawniczym i Ekonomicznym”, ukazującym się od 1921 roku w Poznaniu i związanym ze środowiskiem naukowym Uniwersytetu Poznańskiego. W czasopiśmie tym w 1925 roku pojawił się dział socjologiczny, a czasopismo – istniejące do dnia dzisiejszego – zmieniło swą nazwę na „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”. Bezpośrednio po wojnie „Ruch” nie wznowił swej działalności i dopiero w 1958 roku, po dziewiętnastu latach przerwy, ukazał się kolejny numer, ale bez działu socjologicznego (reaktywowano go dopiero w 1960 roku).

Jedyną subdyscypliną socjologii, która posiadała własne czasopismo jeszcze

w okresie przedwojennym, była socjologia wsi. „Roczniki Socjologii Wsi” ukazywały się w Warszawie od roku 1936 dzięki inicjatywie Władysława Grabskiego.

Historia czasopiśmiennictwa socjologicznego w Polsce znalazła już swoje miejsce w licznych artykułach i pracach monograficznych; m.in. dość dokładnie losy czasopism przedstawiła Nina Kraśko opisując proces instytucjonalizacji socjologii – od nauki *amatorsko* uprawianej przez różnych naukowców na marginesie ich zainteresowań podstawowych do socjologii jako samodzielnej nauki akademickiej¹.

*

Zestawienie bibliograficzne przedstawione poniżej obejmuje artykuły i recenzje z zakresu socjologii religii i religijności, jakie ukazały się na łamach czasopisma „Kultura i Społeczeństwo” w latach 1957-2002 (numer 2). Zestawienie to, z jednej strony, wydaje się nieduże, zważywszy na 45 lat ukazywania się czasopisma; z drugiej strony można powiedzieć, że liczba artykułów, które znalazły się w wykazie jest spora, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że socjologia była jedną z wielu dziedzin wiedzy, które prezentowały swoją problematykę na łamach „Kultury i Społeczeństwa”. Taki był jednak zamysł J. Chałasińskiego: *W programie czasopisma zawiera się intencja traktowania zjawisk życia ludzkiego, indywidualnego i zbiorowego – ekonomiki, polityki, techniki, nauki, sztuki, religii – w ich wzajemnym powiązaniu z całością spraw ludzkich, a nie w izolacji jednych od drugich* (s. 5)². Jednak rzadszą obecność problematyki socjologicznej dało się odczuć dopiero po 1960 roku, gdy nastąpiła wymuszona zmiana redaktora naczelnego, którym został nie-socjolog. Trudno więc oczekiwać na szczególne uprzywilejowanie jednej subdyscypliny, gdy problematyka całej socjologii nie zawsze znajdowała miejsce na łamach „Kultury i Społeczeństwa”³.

Zapowiadało zaś dobrze, gdyż pierwszy artykuł, który dotyczył socjologii, a socjologii religii w szczególności, autorstwa Stefana Nowakowskiego, pojawił się bowiem już w pierwszym numerze „Kultury i Społeczeństwa”, tj. w 1957 roku. Autor w zakończeniu tekstu, w którym przedstawił mało znaną w Polsce metodę badań religijności i zreferował wyniki badań G. Le Brasa i szkoły francuskiej, pisał:

¹ N. Kraśko, *Instytucjonalizacja socjologii w Polsce 1920-1970*. Warszawa 1996 Wydawnictwo Naukowe PWN. Warto także zwrócić uwagę na artykuł J. Włodarka, *Tradycje badawcze i perspektywy rozwoju socjologii w Uniwersytecie Poznańskim* w pracy: J. Włodarek (red.), *Między przeszłością a przyszłością. Szkice o socjologii i społeczeństwie polskim w dobie przemian ustrojowych*. Poznań 1998 UAM, s. 15-37 oraz na artykuł A. Kwileckiego i J. Ziółkowskiego, *Socjologia w Poznaniu w latach 1920-1980* w pracy: A. Kwilecki (red.), *60 lat socjologii poznańskiej*. Poznań 1981 UAM, s. 7-54.

² *Od redakcji*. „Kultura i Społeczeństwo” 1957 nr 1, s. 3-6.

³ W roku 1961 powstały „Studia Socjologiczne” jako wyraz zapotrzebowania środowiska socjologicznego na informację o prowadzonych badaniach socjologicznych, publikacjach, nowościach w zakresie metodologii itp.

W Polsce zainteresowanie sprawami religijnymi uwidacznia się coraz bardziej na łamach czasopism. Zasygnalizowanie problemu, jakiemu są poświęcone prace Le Bras, usprawiedliwione jest tym, że jego badania nie powinny ująć uwagi nie tylko polskich socjologów, ale i szerszych kręgów polskiej inteligencji. Dziedzina socjologii religii jest w Polsce zaniedbana. Polska, na tle swoich odrębności, ma również odrębną problematykę religijną. Analiza porównawcza rozszerzana na dwa kraje takie, jak Francja i Polska, byłaby wdzięcznym zadaniem dla socjologów w obydwóch krajach. Jak wiadomo, w zakresie badań nad rodziną nawiązana już została współpraca pomiędzy socjologami Polski i Francji. Socjologia polska nie może przejść do porządku dziennego nad zagadnieniami religijnymi, gdyż bez ich uwzględnienia rozważanie dokonujących się w naszym kraju przeobrażeń kultury będzie nadal jednostronne i bardzo ułamkowe. Zagadnienia religijne powinny znaleźć się na warsztacie badawczym socjologa. Rozpoczęte przez Czarnowskiego badania z dziedziny religionistyki powinny znaleźć u nas swoich kontynuatorów (s. 233)⁴.

Tak się jednak nie stało⁵. Do roku 1970 artykuły poruszające problematykę religijności ukazywały się na łamach „Kultury i Społeczeństwa” bardzo sporadycznie lub miały wydźwięk ideologiczny. Łatwiej znaleźć w tym okresie artykuły wchodzące w zakres religioznawstwa (np. o religiach Afryki i tzw. Trzeciego Świata) niż informacje o badaniach socjologicznych prowadzonych w Polsce i dotyczących naszego obszaru kulturowego. Religijność społeczeństwa polskiego jako przedmiot zainteresowań naukowych, jeśli już pojawiała się, była traktowana marginalnie lub ukrywana w innych badaniach, np. nad przeobrażeniami społeczno-kulturowymi na wsi polskiej, w polskiej rodzinie, w badaniach nad młodzieżą. Więcej informacji o tym, co dzieje się w socjologii religii, przynosiły recenzje i omówienia wydawnictw książkowych, także zagranicznych, nie rosyjskojęzycznych.

Lata siedemdziesiąte przyniosły pewną poprawę w tym zakresie. Na łamach „Kultury i Społeczeństwa” ukazały się artykuły Janusza Mariańskiego, autora związanego z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, mówiące o religijności społeczeństwa polskiego.

Dopiero jednak po 1989 roku, jak pisze Jerzy Szacki: *Socjologia [...] była w stanie zająć się poważnie badaniem współczesnego społeczeństwa polskiego dzięki likwidacji ograniczeń politycznych, na jakie natrafiała w przeszłości. Zmiana ustrojowa wywarła przeto na socjologię wpływ głęboki. Po pierw-*

⁴ S. Nowakowski, „Kultura i Społeczeństwo” 1957 nr 1.

⁵ Por. m.in. J. Mariański, W. Piwowarski, *Zarys historii polskiej socjologii religii po II wojnie światowej*. W: W. Piwowarski, W. Zdaniewicz (red.), *Z badań nad religijnością polską. Studia i materiały*. Poznań – Warszawa 1986, s: 19-56.

sze, likwidacja istniejących wcześniej ograniczeń (zarówno zewnętrznych, jak i tych, których źródłem było przekonanie samych socjologów) [...] sprawiła, że przedmiotem studiów stawały się w coraz większym stopniu sprawy pozostające do niedawna w cieniu [...]. W szczególności chodzi tu o sprawy postaw i poglądów społeczeństwa polskiego na wszystkie obchodzące je tematy [...]"⁶.

*

Zestawienie składa się z trzech części. Pierwsza obejmuje artykuły w ujęciu autorsko-tytułowym. Do części tej weszły głównie teksty z działów: „Artykuły i rozprawy”, „Fakty i problemy” oraz „Z warsztatów badawczych”. Nie zastosowano układu rzeczowego ze względu na małą liczbę pozycji. Druga część to omówienia książkowe indywidualnych recenzentów, umieszczane w dziale „Omówienia, polemiki recenzje”. Uporządkowano je według nazwisk autorów prac, a nie autorów recenzji. – ich nazwiska, z podaniem numeru recenzowanej pozycji, podano w indeksie poniżej. Trzecia część to noty bibliograficzne przygotowywane przez jednego recenzenta, a mianowicie Bronisława Gołębiowskiego, które ukazują się na łamach „Kultury i Społeczeństwa” od 1983 roku, prawie bez przerwy. „Noty bibliograficzne” to dość charakterystyczny dział „Kultury i Społeczeństwa”. Nie są to zwykłe zestawy książek, które się ukazały lub które nadesłano do redakcji. Zawierają omówienia pozycji książkowych, na które, zdaniem B. Gołębiowskiego, socjolog powinien zwrócić uwagę. Bardzo dobre rozeznanie autora w produkcji wydawniczej sprawia, że przedstawiane są książki – czy to ze względów metodologicznych, czy też ze względu na poruszaną problematykę – ważne nie tylko dla socjologów. Również te noty uporządkowano według nazwisk autorów prac omawianych.

W zestawieniu nie uwzględniono krótkich wzmianek, przeglądów prasy czy przeglądów wydarzeń. Takie działy pojawiały się przede wszystkim w latach sześćdziesiątych i miały charakter bardziej publicystyczny niż naukowy (np. działy „W stolicy”, „W kraju”, „Materiały i notatki”, „Z prasy radzieckiej” itp.). Dlatego zestawienie to nie spełnia wymogów bibliografii zawartości.

W sumie zestawienie przedstawia w chwili obecnej dorobek tylko jednego czasopisma w jednej subdyscyplinie naukowej, ma więc charakter dokumentacyjny, stanowi przyczynek do historii tejże dziedziny i samego czasopisma.

*

⁶ J. Szacki, *Stan obecny socjologii polskiej*. „Kultura i Społeczeństwo” 1995 nr 1, s. 20.

ARTYKUŁY (1957-2002)

1. Badora Barbara, Szymańska Joanna, *Kult ks. Jerzego Popiełuszki w świetle danych statystycznych i świadectw materialnych*. 1993 nr 3, s. 45-68.
2. Baniak Józef, *Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Polsce (1945-1982)*. 1984 nr 3, s. 253-266.
3. Bieńkowski Władysław, *Nieporozumienie pokoleń. (O kształtowaniu się postaw ideowych młodzieży)*. 1961 nr 4, s. 17-54.
4. Bieńkowski Waclaw, *Z zagadnień socjologii religii*. 1963 nr 2, s. 109-125.
5. Domański Henryk, *Klasy średnie w Polsce a wybrane aspekty protestanckiego etosu*. 2001 nr 1, s. 105-115.
6. Dybel Paweł, *Czas Edypa – czas Chrystusa. (Antynomie samowiedzy kulturowej społeczeństw postkomunistycznych)*. 1994 nr 1, s. 23-34.
M.in. o postrzeganiu stosunku Kościoła – państwo w zależności od orientacji społeczno-politycznej badanych
7. Dziabała Stefan, *Społeczne uwarunkowania autorytetu na wsi*. 1971 nr 2, s. 167-180.
Fragment dotyczący autorytetu księdza na wsi
8. Engelking Anna, *Nacje to znaczy grupy religijne: o wynikach etnograficznych badań terenowych na Grodzieńszczyźnie*. 1996 nr 1, s. 109-139.
9. Grabowska Mirosława, *Wywiad w badaniu zjawisk „trudnych”. Przypadek polskiej religijności*. 1990 nr 1, s. 51-64.
10. Grabowska Mirosława, *Charakterystyka potocznego języka religijnego*. 1989 nr 1, s. 185-197.
11. Grabowska Mirosława, *Młodzież – poza polityką i demokracją*. 1998 nr 1, s. 143-168.
M.in. o roli religii i Kościoła w kreowaniu postaw młodzieży wobec demokracji
12. Hałas Elżbieta, Kubiak Anna, *Kolektywna konwersja do ruchu Hare Kryszna*. 1996 nr 1, s. 97-108.
13. Jaroszewski Tadeusz M., *Dynamika praktyk religijnych i postaw światopoglądowych w Polsce w świetle badań socjologicznych*. 1966 nr 1, s. 133-149.
14. Jerschina Jan, Ulasiński Cezary, *Kierunki przemian religijności młodzieży polskiej*. 1985 nr 4, s. 149-169.
15. Kamiński Ireneusz, *Legitymizacyjna funkcja mitu*. 1993 nr 2, s. 33-
16. Komorowska Jadwiga, *Społeczne zróżnicowanie i typologia świątecznej kultury rodziny*. 1979 nr 1-2, s. 189-202.
17. Komorowska Jadwiga, *Zwyczaje domowe w wielkim mieście*. 1976 nr 4, s. 147-175.
18. Krokowska Jolanta, *Strategie konstruowania obrazu Jana Pawła II w prasie polskiej*. 1990 nr 4, s. 147-126.
19. Kubik Jan, *Czyje to dzieło: robotników, intelektualistów czy kogoś innego? Kontrowersje wokół pochodzenia i składu społecznego „Solidarności”*. 1994 nr 1, s. 175-194.
Fragment dotyczący roli papieża Jana Pawła II w przemianach społecznych w Polsce
20. Libiszowska-Żółtkowska Maria, *Współczesne formy obecności – absencji religii w życiu państwa i społeczeństwa*. 1993 nr 2, s. 89-99.
21. Mach Zdzisław, *Konferencja „Społeczne funkcje rytuału” [sprawozd.]* 1986 nr 1, s. 257-258.
22. Mariański Janusz, *Praktyki religijne w uprzemysławianym mieście*. 1974 nr 3, s. 147-163.
23. Mariański Janusz, *Grupy społeczno-zawodowe a religijność*. 1977 nr 1, s. 225-240.

24. Mariański Janusz, *Dynamika przemian postaw moralnych ludności wiejskiej*. 1979 nr 4, s. 279-296.
25. Mariański Janusz, *Współzależność postaw wobec religii i postaw godnościowych*. 1984 nr 3, s. 43-60.
26. Michna Ewa, *Autoidentyfikacja narodowa a preferencje wyznaniowe liderów organizacji lemkowski na podstawie badań na Łemkowszczyźnie zachodniej*. 1995 nr 3, s. 133-141.
27. Miszalska Anita, *Wizje ładu społecznego w społeczeństwie postmonocentrycznym*. 1993 nr 3, s. 69-87.
Typ orientacji społeczno-kulturowej Polaków a stosunek do religii i swobód obyczajowych oraz sposób postrzegania relacji Kościół – państwo
28. Mrozek-Dumanowska Anna, *W kręgu magii. Szkice z socjologii religii*. 1980 nr 3-4, s. 93-111.
29. Nowakowska Irena, *Z badań nad typologią postaw społecznych polskiego uczonego*. 1960 nr 1-2, s. 270-275.
Wstępne wyniki badań naukowych przeprowadzonych w 1959 roku wśród pracowników nauki m.in. na temat ich stosunku do religii
30. Nowakowski Stefan, *Religia jako przedmiot badań socjologicznych. O badaniach profesora Gabriela Le Bras we Francji*. 1957 nr 1, s. 229-233.
31. Nowakowski Stefan, *Polonia chicagowska*. 1959 nr 1, s. 63-97.
M.in. o funkcjach parafii i jej przemianach
32. Olechnicki Krzysztof, *Ruch Nowej Ery (New Age). Próba konceptualizacji teoretycznej*. 1997 nr 3, s. 69-90.
Obszerna bibliografia dotycząca ruchu „new age”
33. Piwińska Danuta, Piwiński Ryszard, *Wzór osobowy mużulmanina i system wartości w Koranie*. 1977 nr 3, s. 173-177.
34. Piwowarski Władysław, *Przemiany religijności ludowej w środowisku wiejskim*. 1984 nr 3, s. 27-41.
35. Potocki Andrzej, *Organizacja życia religijnego w dzisiejszej Polsce południowo-wschodniej. (Z badań nad homogenizacją kultury religijnej regionu)*. 1984 nr 3, s. 217-238.
36. Przećlawska Anna, *Symbole w życiu współczesnej młodzieży – wyniki badań przeprowadzonych w środowisku dorosłej młodzieży Warszawy*. 1995 nr 3, s. 143-157.
37. Sopuch Kazimierz, *Zróżnicowanie stosunku do religii w zależności od niektórych zmiennych struktury społecznej*. 1984 nr 3, s. 197-203.
38. Szawiel Tadeusz, *Urzeczeni przez rynek. Stosunek młodzieży do rynku, pieniądza i pracy*. 1998 nr 1, s. 169-188.
Akceptacja rynku, pieniądza i pracy a wiara religijna młodzieży, mierzona poziomem praktyk religijnych
39. Szczepański, Jan, *Sprawy ludzkie. Wiara*. 1977 nr 4, s. 1-15.
40. Szewczyk Kazimierz, *Chwytnie się metafory. Przyczynek do opisu świadomości tanatologicznej naszych czasów*. 1998 nr 2, s. 165-180.
Obszerne przypisy dot. choroby, umierania i śmierci
41. Ściborski Bogusław, *Autoidentyfikacje religijne i laickie*. 1984 nr 3, s. 191-195.
42. Świada-Ziomba Hanna, *Mentalność postkomunistyczna*. 1994 nr 1, s. 35-50.
M.in. o sytuacji Kościoła w państwie i ich wzajemnych relacjach
43. Wierzbicki Zbigniew, *Ludwik Górski prekursor socjologii wsi i społecznej nauki Kościoła (w dziewięćdziesiątą rocznicę śmierci)*. 1999 nr 2, s. 159-170.
44. Wierzbicki Zbigniew T., *Konflikty towarzyszące procesowi sekularyzacji szkoły po 1956 r. (na przykładzie tradycyjnej wsi Z. w południowej Polsce)*. 1988 nr 1, s. 181-187.
45. Wódz Jacek, *Rozwody w świadomości społecznej mieszkańców Nowej Huty*. 1972 nr 4, s. 135-143.

Postawa religijna a deklarowane poglądy wobec instytucji rozvodu

46. Zaborowski Wojciech, *Postawa wobec religii a położenie ekonomiczne*. 1990 nr 4, s. 69-83.

47. Zakrzewski Andrzej J., *Geneza i przemiany kulturotwórczych funkcji Częstochowy*. 1984 nr 3, s. 239-252.

48. Załęcki Paweł, *Wspólnota religijna jako grupa pierwotna*. 1996 nr 1, s. 83-96.

49. Zaremba Marcin, *Raport z badań „Bycie Polakiem” w samoidentyfikacji studentów*. 1993 nr 3, s. 213-217.

M.in. krótki fragm. o postawie „jestem katolikiem”

50. Zawadzki Bohdan, Lazarsfeld Paul, *Psychologiczne konsekwencje bezrobocia*. 1993 nr 2, s. 101-120.

Przedruk art. z „Journal of Social Psychology” z 1935 r.; m.in. Fragment dotyczący zmian w świadomości religijnej na skutek bezrobocia

51. Ziółkowski Marek, *Pragmatyzacja świadomości społeczeństwa polskiego* 1994 nr 4, s. 11-

Referat wygłoszony na IX Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym, Lublin 1994; m.in. uwagi o roli Kościoła katolickiego i religii w Polsce

RECENZJE 1957-2002

1. Bassam Tibi, *Fundamentalizm religijny*. Warszawa 1997 PIW.

Rec.: Budyta-Budzyńska Małgorzata, *Fundamentalizm islamski – ideologia zderzenia cywilizacji*. KiS 1998 nr 3, s. 159-162.

2. Bateson C.D., Ventis W.L., *The religious experience*. New York 1982.

Rec.: zob. poz. 17.

3. Bauman Zygmunt, *Mortality, immortality and other life strategies*. Cambridge 1992.

Rec. Tarkowska Elżbieta, *Kultura i śmierć*. KiS 1994, nr 3, s. 207-209.

4. Bełch, Kazimierz, *Dynamika przemian zachowań religijno-moralnych katolików w warunkach tworzenia nowych parafii. Studium socjologiczne na przykładzie diecezji przemyskiej w latach 1966-1985*. Przemysł 1990.

Rec.: Potocki Andrzej, *Nowe parafie – nowa religijność?* KiS 1992 nr 2, s. 150-153.

5. Berger Peter, Luckmann Thomas, *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit. Eine Theorie der Wissenssoziologie*. Stuttgart 1969.

Rec.: Mazurek Franciszek Janusz, *Obiektywny i subiektywny aspekt rzeczywistości społecznej*. KiS 1973 nr 2, s. 280-285.

6. Bogucka Teresa, *Polak po komunizmie*. Kraków – Warszawa 1998 Znak.

Rec.: Tarkowska Elżbieta, *Publicystyka socjologiczna Teresy Boguckiej*. KiS 1998 nr 1, s. 215-217.

7. Ciupak Edward, *Kultura religijna wsi. Szkice socjologiczne*. Warszawa 1961 Iskry.

Rec.: Jakubczak Franciszek, *Początki badań empirycznych nad religijnością wsi*. KiS 1963 nr 3, s. 150-156.

8. Ciupak Edward, *Parafianie? (Wiejska parafia katolicka)*. Warszawa 1961 KiW.

Rec.: zob. poz. 7.

9. Ciupak Edward, *Religijność młodego Polaka*. Warszawa 1984 KiW.

Rec.: Potocki Andrzej, *O religijności młodych Polaków syntetycznie*. KiS 1985 nr 2, s. 286-289.

10. Czarnowski Stefan, *Dzieła*. Warszawa 1956 PWN.

Rec.: Zajęczkowski Andrzej, *Społeczeństwo i kultura w dziełach Stefana Czarnowskiego*. KiS 1957 nr 1, s. 176-182.

11. Doktor Tadeusz, *Ruchy kultowe. Psychologiczna charakterystyka uczestników*. Kraków 1991 Nomos.

Rec.: Olechnicki Krzysztof, *Ruchy kultowe w Polsce – patologia czy normalność*. KiS 1993 nr 2, s. 173-177.

12. Dyczewski Leon, *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin 1993 TN KUL.
Rec.: Styk Józef, *Kultura w ujęciu socjologa*. KiS 1994 nr 3, s. 210-211.
13. Enzo Pace, *Asceti e mistici in una società secolarizzata*. Padova – Venezia 1983.
Rec.: Nowaczyk Mirosław, *Ruchy społeczno-religijne we Włoszech (1963- 1980)*. KiS 1985 nr 3, s. 228-231.
14. Friszke Andrzej, *Oaza na Kopernika. Klub Inteligencji Katolickiej 1956-1989*. Warszawa 1997 Biblioteka Więzi.
Rec.: Pyszczek Grzegorz, *Przeszłość przyszłości*. KiS 2000 nr 2, s. 184-187.
15. Grotowska Stella, *Religijność subiektywna: studium socjologiczne na podstawie wywiadów narracyjnych*. Kraków 1999 Nomos.
Rec.: Mielczarek Rafał, *Relegere czy religiare*. KiS 2001 nr 2, s. 217-220.
16. Grott Bogumił, *Religia, Kościół, etyka w ideach i koncepcjach prawicy polskiej. Narodowa Demokracja. Wybór tekstów z komentarzem*. Kraków 1993.
Rec.: Szydłowski Piotr. KiS 1995 nr 2, s. 195-197.
17. Guizzarda Gustavo (red.), *L'organizzazione dell'Eterno. Struttura e dinamica del campo religioso*. Milano 1979.
Rec.: Kłoskowska Antonina, *Współczesna socjologia religii*. KiS 1984 nr 3, s. 277-279.
18. Haac Fryderyk Wilhelm, *Neopoga-nizm w Niemczech – powrót Wotana, religia krwi, ziemi i rasy*. Kraków 1999 Nomos.
Rec.: Grott Bogumił, *Ruchy neopogańskie w Niemczech*. KiS 2001 nr 1, s. 210-213.
19. Hervieu-Leger Daniele, *Religia jako pamięć*. Kraków 1992 Nomos.
Rec.: Korzeniewska Katarzyna, *Czy religia i tradycja to to samo?* KiS 2000 nr 3, s. 210-214.
20. Jahoda Gustav, *Psychologia przesądu*. Warszawa 1972.
Rec.: Madeja Zygmunt, *Zagadnienie przesądów we współczesnym świecie*. KiS 1973 nr 3, s. 257-265.
21. Jarosz Maria, *Samobójstwa*. Warszawa 1997 PWN.
Rec.: Darczewska Krystyna, *Durkheimowska teoria samobójstwa a współczesne przemiany*. KiS 1998 nr 2, s. 216-217.
22. Jaroszewski Tadeusz, *Nauka społeczna Kościoła a socjalizm*. Warszawa 1960 KiW.
Rec.: Guranowski Jan, KiS 1960 nr 1-2, s. 344-347.
23. Juros Helmut (red.), *Europa i Kościół*. Warszawa 1997 Fundacja ATK.
Rec.: Targański Bartosz. KiS 1998 nr 3, s. 162-166.
24. Kamiński Franciszek, *Religione e Chiesa in Polonia 1945-1975*. Padova 1976.
Rec.: Izdebski Kazimierz, *Religia i kościół w Polsce*. KiS 1976 nr 4, s. 269-272.
25. *Księgi tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*. Lublin 1969 TN KUL.
Rec.: Wojtusiak Edward, *Uwagi na marginesie Milenium polskiego katolicyzmu*. KiS 1972 nr 4, s. 177-188.
26. Kuczyński Józef, *Postawy światopoglądowe chłopów*. Warszawa 1961.
Rec.: zob. poz. 7.
27. Mariański Janusz, *Między nadzieją i zwątpieniem. Sens życia w świadomości młodzieży szkolnej*. Lublin 1998 TN KUL.
Rec.: Borowik Irena, *Sens życia i sens śmierci w opinii młodzieży szkół średnich w Polsce*. KiS 2000 nr 4, s. 239-243.
28. Markiewicz Stanisław, *Protestantyzm*. Warszawa 1982 KAW.
Rec. Kubica-Klyszcz Grażyna, *Następna książka o protestantyzmie*. KiS 1984 nr 3, s. 279-283.
29. Miszańska Anna, *Reakcje społeczne na przemiany ustrojowe. Postawy, zachowania i samopoczucie Polaków w początkach lat dziewięćdziesiątych*. Łódź 1996 UŁ.
Rec.: Ziółkowski Marck, *Polskie społeczeństwo wobec zmiany systemowej*. KiS 1998 nr 1, s. 218-220.
30. *Narrazione del carisma*. Roma 1986.
Rec.: Żółtanicki Ryszard, *Jan Paweł II we włoskiej telewizji*. KiS 1989 nr 3-4, s. 248-250.
31. Nowaczyk Mirosław, *Filozofia a historia religii we Włoszech 1873-1973*. Warszawa 1974.
Rec.: Ugniewska Joanna, *Włoskie religioznawstwo*. KiS 1975 nr 1, s. 298-302.

32. Poniatowski Zygmunt, *Wstęp do religioznawstwa*. Warszawa 1959 Wiedza Powszechna.

Rec.: Nowaczyk Mirosław, *Wstęp do religioznawstwa*. KiS 1960 nr 1-2, s. 339-344.

33. Ossowska Maria, *Socjologia moralności. Zarys zagadnień*. Warszawa 1963 PWN

Rec.: Jankowski Henryk, *Moralność i socjologia moralności*. KiS 1963 nr 4, s. 160-164.

34. Siekierski Stanisław, *Etos chłopski w świetle pamiątek*. Kraków 1992.

Rec. Gołębowski Bronisław, *Tradycyjny etos chłopski a współczesność*. KiS 1993 nr 2, s. 187-189.

35. Świda Hanna (red.), *Młódzież a wartości*. Warszawa 1979 WSiP.

Rec.: Sudak-Grabowska Maria, *Wartości wyznawane przez młodzież*. KiS 1980 nr 3-4, s. 338-341.

36. Wiecha S., *Kościół a wychowanie*. Warszawa 1978 MON.

Rec.: Piwińska Danuta, *Katolicki model wychowania młodzieży*. KiS 1979 nr 1-2, s. 357-359.

37. Zeszty Argumentów

Rec.: Krasieński Andrzej, KiS 1963 nr 2, s. 221-226.

INDEKS RECENZENTÓW

Borowik Irena poz. 27

Budyta-Budzyńska Małgorzata 1

Darczewska Krystyna 21

Gołębowski Bronisław 34

Grott Bogumił 18

Guranowski Jan 22

Izdebski Kazimierz 24

Jakubczak Franciszek 7, 8, 26

Jankowski Henryk 33

Kłoskowska Antonina 2, 17

Korzeniewska Katarzyna 19

Krasieński Andrzej 37

Kubica-Kłyszcz Grażyna 28

Madeja Zygmunt 20

Mazurek Franciszek Janusz 5

Mielczarek Rafał 15

Nowaczyk Mirosław 13, 32

Olechnicki Krzysztof 11

Piwińska Danuta 36

Potocki Andrzej 4, 9

Pyszczyk Grzegorz 14

Styk Józef 12

Sudak-Grabowska Maria 35

Szydłowski Piotr 16

Targański Bartosz 23

Tarkowska Elżbieta 3, 6

Ugniewska Joanna 31

Wojtusiak Edward 25

Zajączkowski Andrzej 10

Ziółkowski Marek 29

Żółtaniecki Ryszard 30

NOTY BIBLIOGRAFICZNE 1983-2002. (OPRAC. BRONISŁAW GOŁĘBOWSKI)

1. Adamczuk Lucjan, Zdaniewicz Witold (red.), *Kościół Katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik statystyczny*. Warszawa 1991. KiS 1991 nr 3, s. 200.

2. Borowik Irena, *Procesy instytucjonalizacji i prywatyzacji religii w powojennej Polsce*. Kraków 1997 UJ. KiS 1998 nr 4, s. 171-172.

3. Chwalba Andrzej, *Specjaliści polscy wobec kultu religijnego (do r. 1914)*. Kraków 1989 UJ. KiS 1990 nr 2, s. 255-256.

4. *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości. „Gdzie jesteś Adamie?” [sesja naukowa, Lublin 15-18.05.1985 r.]*. Lublin 1987 KUL. KiS 1988 nr 2, s. 235-236.

5. Dyczewski Leon [et al.] (red.), *Prywat-*

ność i życie publiczne w nowoczesnym społeczeństwie. USA – Polska. Lublin 1992, TN KUL. KiS 1993 nr 3, s. 245.

W pracy m.in. art. W. Piwowarskiego, Religijność w publicznym i prywatnym życiu Polaków

6. Dyczewski Leon (red.), *Wartości w kulturze polskiej*. Lublin 1993 Fundacja Pomocy Szkołom Polskim na Wschodzie. KiS 1994 nr 2, s. 184.

7. Dylus Aniela, *Zmienność i ciągłość. Polskie transformacje ustrojowe w horyzoncie etycznym*. Warszawa 1997 Centrum im. Adama Smitha, ATK. KiS 1998 nr 4, s. 172-173.

8. Fatyga Barbara, Szymczak Michał (red.), *Raport o młodzieży. Studia społeczne 2*. Warszawa 1992 Interpress. KiS 1994 nr 2, s. 187.

W pracy m.in. rozdz. dot. religijności młodzieży

9. Gajda Janusz, *Honor, godność, człowieczeństwo*. Lublin 2000 UMCS. KiS 2000 nr 3, s. 222.

10. Gołębiowski Bronisław (red.), *Moralność Polaków. Etos i etnos. Dylematy współczesne*. Łomża 2001 Wydaw. Stopka. KiS 2001 nr 3-4, s. 282-282.

11. Gołębiowski Bronisław, Zagórski Stanisław, Dobroński Adam (red.), *Czymierzech kultury ludowej?* Łomża 1997 Stopka. KiS 1997 nr 2, s. 161-162.

M.in. art. Władysława Piwowarskiego, Przemiany religijności wsi polskiej

12. Górniewicz Józef, *Młodzież jako przedmiot badań naukowych. Konteksty teoretyczne i metodologiczne*. Olsztyn 1999 WSP. KiS 2000 nr, s. 271.

W pracy m.in. art. Aldony Zakrzewskiej o wpływie rodziny i szkoły na kształtowanie postaw moralnych i religijnych młodzieży

13. Grabowska Mirosława, Pankowski Krzysztof, Wnuk-Lipiński Edward, *Społeczne konsekwencje transformacji ustrojowej*. Warszawa 1994 Instytut Studiów Politycznych PAN. KiS 1995 nr 1, s. 182-183.

14. Grotowska Stella, *Religijność subiektywna. Studium socjologiczne na podsta-*

wie wywiadów narracyjnych. Kraków 1999 Nomos. KiS 1999 nr 3, s. 198.

15. Gurycka Antonina, *Światopogląd młodzieży*. Warszawa 1992 Pracownia Testów Psychologicznych. KiS 1994 nr 2, s. 186-187.

16. Hałas Elżbieta, *Konwersja. Perspektywa socjologiczna*. Lublin 1992 Norbertinum. KiS 1993 nr 1, s. 140-141.

17. Jędrzejewski Marek, *Młodzież a subkultura. Problematyka edukacyjna*. Warszawa 1999 Wydaw. Żak. KiS 1999 nr 4, s. 236.

M.in. rozdz. dot. subkultur religijno-terapeutycznych

18. Kiciński Krzysztof, Koseła Krzysztof, Pawlik Wojciech (red.), *Szkola czy parafia? Nauka religii w szkole w świetle badań socjologicznych*. Kraków 1995 Nomos. KiS 1998 nr 1, s. 231.

19. Leszczyński Władysław, *Kościół i film. Z problematyki stosunku Kościoła Katolickiego do filmu w latach 1895-1987*. Warszawa 1990 Instytut Kultury. KiS 1991 nr 1, s. 138.

20. Libiszowska-Żółtkowska Maria, *Postawy inteligencji wobec religii. Studium socjologiczne*. Warszawa 1991 IFiS PAN. KiS 1992 nr 2, s. 165.

21. Majchrowski Jacek (red.), *Religijność polska – jej specyfika i uwarunkowania*. Kraków 1989 UJ. KiS 1990 nr 2, s. 261-262.

22. Mariański Janusz, *Etos pracy bezrobotnego (raport z badań empirycznych)*. Lublin 1994 KUL. KiS 1996 nr 1, s. 249.

23. Mariański Janusz, *Kościół Katolicki w społeczeństwie obywatelskim. Refleksje socjologiczne*. Lublin 1998 KUL. KiS 1999 nr 1, s. 212.

24. Mariański Janusz, *Młodzież między tradycją a ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*. Lublin 1995 KUL. KiS 1996 nr 2, s. 230.

25. Mariański Janusz, *Religia i Kościół między tradycją a ponowoczesnością. Stu-*

dium socjologiczne. Kraków 1997 Nomos. KiS 1998 nr 2, s. 226; KiS 1998 nr 4, s. 171.

26. Mariański Janusz, *Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym. Polska lat dziewięćdziesiątych*. Lublin 1993 KUL. KiS 1994 nr 3, s. 217.

27. Mariański Janusz, *Wprowadzenie do socjologii moralności*. Lublin 1989 KUL. KiS 1990 nr 3, s. 139.

28. Pawluczuk Włodzimierz, *Wiara a życie codzienne*. Kraków 1991 Wydaw. Miniatu-
tura. KiS 1991 nr 3, s. 199-200.

29. Pęczak Mirosław, *Mały słownik sub-
kultur młodzieżowych*. Warszawa 1992 Sem-
per. KiS 1993 nr 2, s. 201-202.

*M.in. opis wybranych wspólnot religijnych i para-
religijnych*

30. Piwowarski Władysław, *Socjologia
religii*. Lublin 1996 KUL. KiS 1997 nr 2,
s. 160-161.

31. Reykowski Janusz (red.), *Wartości
i postawy społeczne a przemiany systemo-
we*. Warszawa 1993 Instytut Psychologii
PAN. KiS 1994 nr 3, s. 219.

32. Rodziński Adam, *Osoba. Moralność.
Kultura*. Lublin 1989 KUL. KiS 1990 nr 3,
s. 138-139.

33. Siekierski Stanisław, *Kulturotwórcze
funkcje parafii katolickich w społeczno-
ściach lokalnych w świetle pamiątek*.
Warszawa 1995 UW. KiS 1996 nr 2, s. 230-
231.

34. Sopuch Kazimierz, *Postawy studen-
tów wobec życia i wybór wartości*. Gdańsk
1994 UG. KiS 1998 nr 2, s. 202-203.

35. Sroczyńska Maria, *Kultura religijna
nauczycieli. Studium socjologiczne*. Kielce
1999 WSP. KiS 1999 nr 4, s. 235.

36. Szczepański Marek S., Barska Anna,
Michalczyk Tadeusz (red.), *Ku integracji
rozwoju człowieka i społeczeństwa. Księga
Jubileuszowa dedykowana Prof. Władysła-
wowi Jacherowi*. Katowice – Opole 2001

Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Opolski.
KiS 2001 nr 3-4, s. 278-279.

37. Sztumski Janusz (red.), *Sekty i związki
wyznaniowe. Studia wybranych grup religij-
nych*. Kielce 2000. KiS 2001 nr 3-4, s. 282-283.

38. Świątkiewicz Wojciech, *Tradycja
i wybór. Socjologiczne studium religijności
na Górnym Śląsku*. Katowice – Wrocław
1997. KiS 1998 nr 1, s. 230-231.

39. Świątkiewicz Wojciech (red.), *Warto-
ści a style życia rodzin. Socjologiczne ba-
dania rodzin wiejskich na Górnym Śląsku*.
Katowice 1992 Uniwersytet Śląski. KiS 1993
nr 3, s. 198.

*M.in. art. W. Świątkiewicza, Religijność w życiu
współczesnych rodzin*

40. Świda-Ziemba Hanna, *Wartości egzy-
stencjalne młodzieży lat dziewięćdziesią-
tych*. Warszawa 1995 Instytut Stosowanych
Nauk Społecznych UW. KiS 1997 nr 1, s. 194.

41. Ulicka Grażyna, *Nowe ruchy społecz-
ne. Niepokoje i nadzieje współczesnych
społeczeństw*. Warszawa 1993 WSiP. KiS
1994 nr 1, s. 225-226.

42. Werenstein-Żuławski J., Pęczak Mi-
rosław (red.), *Spontaniczna kultura mło-
dzieżowa*. Wrocław 1991. KiS 1993 nr 1,
s. 14-143.

*M.in. art. B. Lewenstein. M. Melchior o wspólno-
tach oazowych*

43. Wrońska Irena, Mariański Janusz,
*Wartości życiowe młodzieży (na przykła-
dzie szkół pielęgniarskich)*. Lublin 1999
Akademia Medyczna i Neurocentrum. KiS
1999 nr 4, s. 235.

44. Ziemska Maria, *Rodzina współczesna*.
Warszawa 1999 UW. KiS 2000 nr 3, s. 225.

*W pracy m.in. art. Janusza Mariańskiego o mło-
dzieży*

45. Ziółkowski Marek (red.), *Polacy wo-
bec ładu postmonocentrycznego. Społe-
czeństwo polskie i jego instytucje w 1992 r*.
Warszawa 1993 Instytut Nauk Politycznych
PAN. KiS 1994 nr 1, s. 220.